

Tor Einar Fagerland

Førsteamanuensis, Institutt for historie og klassiske fag, NTNU

### **Notat Stiklestad 2030, 21. november 2011**

Stiklestad er et mangetydig sted. Stedet er gitt ulik meningsbetydning til ulike tider og av ulike grupper. På samme måte er Olavsarven et mangetydig begrep som til ulike tider og av ulike grupper er gitt ulike meningsinnhold. Av og til har ulike meningsinnhold avløst hverandre, av og til har de eksistert side ved side i tid og rom. Noen ganger har ulike meningsinnhold supplert og utfyllt hverandre, noen ganger har de stått i direkte konflikt med hverandre. Stiklestad som fortidig og nåtidig sted og Olavsarven som historisk og moderne fenomen er begge interessante i seg selv, men for et nasjonalt jubileum med internasjonale dimensjoner (jmf. notatforespørsel) kreves en fokusering av temaer/problemstillinger med samfunnsmessig og kulturell relevans og overføringsverdi utover seg selv. Dette notatet utdyper ett slikt problemfelt: fortolkningskampen om Stiklestad som nasjonalt symbolsted i perioden fra og med det store 900-års jubileet i 1930 til og med etableringen av Spelet om Heilag Olav som årlig foreteelse fra og med 1957.

Perioden er interessant fordi den starter med gigantisk markering av Stiklestad gjenoppstandelse som samlende nasjonalpolitisk sted og samlende nasjonalpolitisk symbol. Denne samlende nasjonale funksjonen videreføres i Spelet om Heilag Olav (første gang 1954, årlig fra 1957). Spelet kan i tillegg ses som en gradvis gjeninnførsel av Stiklestads/Olavsarvens åndelige dimensjon (svært interessant, men ikke tema her). Mellom disse to fasene (1933-45) var imidlertid Stiklestad både middel og mål i et høyreradikalt forsøk på en ultra-nasjonalistisk refortolkning av så vel Olavsarv som norsk historie. Perioden starter med Nasjonal Samlings partistevne på Stiklestad under olsok i 1934 og toppes med innvielsen av et (etter datidens norske målestokk) monumentalt seremonianlegg under olsok i 1944. I tekster og taler kommer det tydelig fram at målet med Nasjonal Samlings nytolkning var å etablere en åndelig og ideologisk forbindelse mellom Olav Haraldsson og Vidkun Quislings visjon for det norske samfunn. Denne visjonen gikk i korte trekk ut på å erstatte demokrati, dialog, politisk og kulturelt mangfold med førerstyre, kulturell og politisk

ensretting samt utrensing av «unorske» element (dels som en respons på okkupantens ønsker, dels som følge av eget partiprogram). Fredsvåren 1945 ble seremonianlegget fullstendig ødelagt og fjernet, med unntak av en ni meter høy bauta som isteden ble veltet og gravd ned på stedet. Stiklestad ble på denne måten (heldigvis) gjenerobret for den brede demokratisk baserte nasjonal fortolkningen som lå til grunn for 1930-jubileet. Gjennom etableringen av spelet (54/57) har denne fortolkningen blitt videreført - og videreutviklet ved at den åndelige dimensjon har fått økt betydning de siste tiårene, antageligvis i dybde og helt åpenbart i bredde.

Fram til i dag har Stiklestads mørke år (bokstavelig talt) ikke tålt dagens lys, og den nedgravde bautaen har forblitt et taust arr i minnelandskapet på stedet. Ett offentlig ordskifte i 2005 ledet riktignok til en forstudie (2007) hvor et utvalg foreslo en delvis synliggjøring av den nedgravde bautaen i kombinasjon med en studieutstilling for å belyse så vel reising av monumentet i 44, fjerningen i 45 og den påfølgende fortrenningen i etterkrigstiden. Dette i tråd med internasjonale trender innen fortidsbearbeiding hvor betydningen av en mer åpen, kritisk og selv-kritisk arbeidsmåte fremheves som sentral i bygging og vedlikehold av demokratiske verdier.

Bruken av Stiklestad 1934-1944 viser at vi nordmenn heller ikke tidligere har vært immune mot politisk ekstremisme. Olavsarvens betydning som nasjonalt symbol må nødvendigvis komme til å utgjøre en sentral komponent i 2030 jubileet og et formidlingsopplegg knyttet til Nasjonal Samlings bruk av Stiklestad vil kunne være en egnet arena for diskusjon av og refleksjon rundt nasjonalismens farlige sider. Utvalget framhevet dette i 2007 og mange vil vel mene at det er enda mer relevant etter 22. juli 2011.

Dels godt mottatt, dels sterkt kritisert, er forslagene fra 2007 i dag plassert et godt stykke ned på de fleste prioriteringslister. Mottakelsen av utvalgets rapport er derfor først og fremst et interessant bilde på nåtidig norsk minnekultur. Dels (i tråd med internasjonale trender) består denne av en økt interesse for nye perspektiver, nye temaer og nye og mer utfordrende måter å forholde seg til fortiden på. Dels består den av en sterk vilje til å beskytte etablerte nasjonale fortellinger og nasjonale selvbilde. Skal et markant Olavsmerking i 2030 ha legitimitet i dagens (for ikke å snakke om morgendagens) multikulturelle norske samfunn vil imidlertid en inkludering av slike perspektiv også tvinge

seg fram. Hvorvidt inkludering av slike perspektiv skal bygge på forstudien av 2007 eller gjøres på helt andre måter er en helt annen sak som framtidige jubileumskomite(er) må vurdere.